

מהדרין בנר חנוכה: טקסט, הלכה, והשקפה

“Mehadrin” in the Hanukka candle: Text, Halakha, and Ideology

שבת כא ע"ב

תנו רבנן: מצות חנוכה נר איש וביתו.

והמהדרין, נר לכל אחד ואחד.

והמהדרין מן המהדרין,

בית שמאי אומרים, יום ראשון מדליק שמנה, מכאן ואילך פוחת והולך;

ובית הלל אומרים, יום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך.

Moshe Benovitz, “הורדוס וחנוכה,” *Zion* 68 (2003), 5-40; Shamma Yehuda Friedman, “המהדרין מן,”
“שני ענייני חנוכה בסכוליון של מגילת תענית,” *Leshonenu* 67 (2005), 153-160; and Friedman, “המהדרין
Zion 71 (2006), 5-40.

Is this *hiddur mitzvah*?

1. More than a third

ב"ק ט ע"א – ע"ב

א"ר זירא אמר רב הונא, במצוה עד שליש.

מאי שליש?

אילימא שליש ביתו, אלא מעתה, אי איתרמי ליה תלתא מצותא ליתב לכוליה ביתיה!

אלא אמר ר' זירא, בהידור מצוה עד שליש במצוה. ...

במערבא אמרי משמיה דרבי זירא, עד שליש משלו, מכאן ואילך משל הקב"ה.

Rabbi Zera says that Rav Huna says, “For a mitzva, up to one-third.”

What is “one-third”? If we say one-third of his estate, if three *mitzvot* came to him, he would give away his entire estate!

Rather, Rabbi Zera said, “for the beautification of a mitzvah, up to one-third of the mitzvah.”

In the West they say in the name of Rabbi Zera: “Up to a third comes from his own, from here on in, it comes from the Holy One, Blessed be He.”

2. Outside of שלמצווה גופו

שבת קלג ע"ב

תניא: זה אלי ואנוהו –

התנאה לפניו במצות. עשה סוכה נאה, ולולב נאה, ושופר נאה, ציצית נאה, ספר תורה נאה לשמו,
בדיו נאה, בקלמוס נאה, בבלבלר אומן, וכורכו בשיראין נאין.

It was taught in a *baraita*: “This is my God and I will glorify Him” – Be beautiful before Him with mitzvot. Make a beautiful sukkah, a beautiful lulav, a beautiful shofar, beautiful *tzitzit*, a beautiful Torah scroll, written for His sake, with beautiful ink, with a beautiful quill, by an expert scribe, and wrap the scroll in beautiful silk fabric.

Rambam, *Hilkhot Megilla u-Hanukka*, 4:1-3:

כמה נרות הוא מדליק בחנוכה?

מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד, בין שהיו אנשי הבית מרובין, בין שלא היה בו אלא אדם אחד.

והמהדר את המצוה מדליק נרות כמניין אנשי הבית, נר לכל אחד ואחד, בין אנשים בין נשים.

והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד ואחד בלילה הראשון, ומוסיף והולך בכל לילה ולילה אחד.

כיצד? הרי שהיו אנשי הבית עשרה, בלילה הראשון מדליק עשרה נרות, ובליל שני עשרים, ובליל שלישי שלושים, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים.

מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון, ומוסיפין והולכין נר בכל לילה ולילה, עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונה נרות, בין שהיו אנשי הבית מרובים, בין שהיה אדם אחד.

How many candles does one light on Hanukkah?

Its basic obligation is that each and every house shall light one candle, whether the members of the household were many or there was only one person there.

One who glorifies (*mehadder*) the mitzvah lights as many candles as there are members of the household, a candle for each one, both men and women.

One who glorifies (*mehadder*) more than this and performs a *mitzvah* of the highest order, lights a candle for each person on the first night, and then progressively adds one each night.

How? If the members of the household were ten, on the first night he lights ten candles, and on the second night twenty, and on the third night thirty, until he winds up lighting eighty on the eighth night.

It is the widespread practice in all our cities in Spain that all the members of the household should [together] light one candle on the first night, and they progressively add a candle each night, such that on the eighth night they light eight candles, whether the members of the household are many, or there is only one person.

Rashi's commentary on Shabbat 21b

והמהדרין אחר המצות עושין נר אחד בכל לילה לכל אחד ואחד מבני הבית.

להשוואה:

שבת כג ע"ב

א"ר יהושע בן לוי, "כל השמנים כולן יפין לנר ושמן זית מן המובחר." אמר אביי, "מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי – אמר האי משך נהורי טפי. כיון דשמע לה להא דרבי יהושע בן לוי, מהדר אמשחא דזיתא – אמר האי צליל נהוריה טפי."

Hiddushi R. Yitzhak Zeev Soloveitchik
 ("הגרי"י) on Rambam, *Hilkhot Hanukkah* 4:1

פ"ד הל"א כמה נרות הוא מדליק בחנוכה ממנה שהיא כל בית וביה מדליק נר אחד וכו' והמאמר את המאמר מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד וכו' והמאמר יותר על זה ועוסק מזה מן המאמר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים וכו' עד שגמלא מדליק בליל שמיני שמונים נרות עכ"ל, והמאמר מדברי הרמב"ם דהא דאמרין נר לכל אחד ואחד אין פירושו שכל ידליק בפ"ע אלא פירושו דהמדליק מדליק נר לכל אחד וטובטו חתא הדלקה ויגבו, אולם בש"ש ס"י הרשי"א בסוף ב' כתב שם הרמ"א ויש אומרים דכל אחד מבני הבית ידליק עכ"ל, נראה דמפרש דהא דאמרין נר לכל אחד ואחד פירושו הוא שכל אחד מדליק בפ"ע, וכבר הקשה בבית הלוי על הרמ"א מדברי הרמב"ם ה"ל שמצויאר להדיא דמדליקין בשביל כולם ביחד ולא שחבא הדלקה מיוחדת לכל אחד ואחד. ואשר יראה לומר דבסוד פלוגתתם, דהנה ברמב"ם פ"ב מה"ל מילה הליך כתב ז"ל המל כל זמן שעוסק במילה חחר בין על היליין שמעבדין בין על לילין שאין מעבדין פירש על לילין המעבדין חחר על לילין שאין מעבדין אינו חחר עכ"ל, ויש"ש בכ"מ והג"מ שם דרש"י והטור הולקין ע"ז וס"ל דחור רק במל בשבת שם הוא דאמר הדין דאם פירש הו"א התחלה בפ"ע ולא ניתן שבת להדחות בשביל לילין שאין מעבדין אבל בחול לעולם חחר אף על לילין שאין מעבדין משום הידור מילה, והנה בשבת דף קל"ג מאן הנא פירש אינו חחר אחר רב"ה אחר ר"י ר"י צנו של ריב"צ הוא דהניח י"ד שחל להיות בשבת מפשיע את הפסח עד החס דברי ר"י צנו של ריב"צ וכו' ממילא עד כאן ל"ק ר"י צנו של ריב"צ הם וכו' אלא אמר רב אשי הא מני ר"י הוא דתנן בין שנראה בעליו וכו' מהללן ע"יו את השבת ר"י אומר נראה בעליו אין מהללן ע"יו את השבת ממילא וכו' אלא אמרי נהרדעי רבנן דפליגי עליה דר"י הוא דתנן ארבעה סהים נכנסין וכו' אלו מושכין ואלו מניחין עפחו של זה בצד עפחו של זה משום שנאמר לפני תמיד ר"י אומר אפילו אלו נטעלין ואלו מניחין אף זה כי תמיד ע"כ, והנה לפי אוקימתו

אוקימתו קיימתו הלא פשיעה דכל כך ברייתא לא מיתניא רק במל בשבת ולענין אם ניתנה שבת הדרוחה על לילין שאין מעבדין, והרי כל מילתיה דר"י צנו של ריב"צ ר"י וכו' הם לענין דין דהויה שבת ולא שייכי כלל לענין מילה בחול וכו' וכו' לפי הכן אוקימתו גם ברייתא זו דאיתו חחר על לילין שאין מעבדין מדין דהויה שבת קמיידי דעל אלו לא ניתנה שבת להדחות, אולם נראה דברמב"ם ס"ל דלפי המסקנא דמוקמינן לא כרבנן דפליגי עליה דר"י לענין להם הפנים אם אלו נטעלין ואלו מניחין אם זה נקרא תמיד אי"כ לפי אוקימתא זו לא קמיידי בברייתא כלל מדין דהויה שבת, רק מדין עיקר קיום המילה אם שייך הידור מילה לאחר שכבר פירש ונגמרה המילה, וזה לשון הר"ה שם מה"ל שמעין שהפירש מן המילה אין לו עוד להחזיר עליה להדור עכ"ל, הרי דמפרש לה להדיא הכי, חכו דתלו לה בגמ' בפלוגתא דר"י ורבנן לענין להם הפנים דעיקר השקלא ומריה הוא אם היליין ממעדין עיקר המילה שיהא שייך בהיליין אח"כ ענין הידור מילה, ועיין בבית הלוי חלק שני שיצאר בארובה שעת הרמב"ם צ"ח דס"ל דדין והטור לא שייך רק בעיקר משעה המילה, אבל כשפירש שוב בהידור איתו שייך למשעה המילה כולל ע"ש דבריו. ולפי"ז נראה דז"ב גם עממ"ה דברמב"ם ה"ל לענין י"א דס"ל דבכל הדלקה אחת, ידיון דכל כך מיתחב דנר לכל לילי"א הוא ענין של הידור מילה, ע"כ לא שייך כלל לומר שחבא הדלקה מיוחדת לכל לילי"א דל"כ הא נמלא בהדלקה השני הוא רק משום הידור בצלד והיא פקדון משקל משעה המילה, וזה אי אפשר לדעת ברמב"ם, ומה ציליין שאין מעבדין דל"כ בהן לדעת הרמב"ם דין הידור מילה אם רק פירש וסילק ידיו משקל משעה המילה ה"כ צ"מ דבוחה, ולהכי ס"ל דבפירוש דנר לכל"א הוא דמדליקין נרות צעד כולם ויכול הדלקה אחת, ולפי"ז נמלא דע"מ המילה נשנית בהידור, אבל אם ידליק כ"א בפ"ע בהדלקה מיוחדת נמלא דהמילה לחוד וההידור לחוד ואין זה בכלל ואיכ"ו. והנה ע"ש בש"ש וי"ד פ"י רס"ד ס"ה בדברי הרמ"א שם שפסק דבחול בכל גווני נרד לחחר על לילין שאין מעבדין אף אם כבר פירש וסילק ידיו מהמילה, וביינו דעת רש"י והטור דכל כך הילוקא בין פירש ובין לא פירש הוא רק לענין אם ניתנה שבת לידחות ע"ז, אבל לענין עיקר המילה אין חילוק וגם בפירש איכ"ו הידור מילה על היליין, וע"כ שפיר מפרש לדברי הגמ' דנר לכל"א דפירשו הוא דל"כ בפ"ע מדליק, דגם באופן זה היו בכלל הידור מילה לידיו. והנה גם לדעת הרמ"א דפירושא דנר לכל"א הוא שכל אחד בפ"ע מדליק, מ"מ הא דח"ו פשיעה דאין שום נפקותא כלל אם הוא צממו עשה משעה בהדלקה, או אחר מדליק עבורו, דגם עיקר נר המילה דאין יצאו ויכל להדליק מן שהיה אף שאינו מבני הבית רק שיהי' בר חובב, אולם עיקר הנפקותא שצ"ן שעת הרמב"ם והרמ"א היא, ולדעת הרמב"ם כולבו נרות חתא הדלקה יניבו לא שיהיו נרות מסויימים והדלקה מיוחדת לכל אחד ואחד, ולדעת הרמ"א המהדרין כל לילי"א מדליק בפ"ע נרות מסויימין והדלקה מיוחדת ואין יולאין צנור של צב"כ חכו בהידור שבת, אבל גם לדעת הרמ"א חובל הדלקה זו להשעות ע"י א"ת אחד לכל בני הבית נר לכל"א דלאו במשעה בהדלקה חילא מילתא ורק בהנחות, וע"מ משעה בהדלקה חובל להיות ע"י מי שהיה וצ"ב שיהי' בר חובב, כמו בעיקר המילה, ח"פ. והנה ע"ש עוד בבית הלוי שחקק בעממ"ה דמלכו במילה זו של נר המילה דייסי למהדרין ולמהדרין מן המהדרין. ולכאורה י"ל דהנה צ"ממ"ה הרי מלכו גם בשאר מצות דיוסי של מילה מן המצוות כמו דאשכחן במילה ציליין שאין מעבדין וה"כ צ"ב דאם לא אגזו כבר ומ"מ למורה מן המצוות

ב"י אגד כמבואר בסוכה דף ל"ג וברמב"ם פ"ד מה"ל ט"ז הל"ז ע"ש, ועוד צ"מ דוכתי, אלא דכ"מ הרי ז"ו ע"פ מורה לכתחלה שיעשה המילה בידור ומן המצוות דהרשות ואיכ"ו התורה לפי צממ"ה, חכו יסוד כל כך דיי כמבואר בשבת דף קל"ג שם וצ"ב דף ל"ג ע"ש, אולם הרי ק"ל צ"ק דף ע"י דהידור מילה עד שליש צממ"ה, ויותר אינו מתיישב ליתן צעד הידור מילה, וצ"ב מורה כ"ל לעולם כהידור יותר משלש, וממילא דאיתו מתיישב כהידור זה, חכו שש"ס דמהדרין נר לכל"א, דכך הוא הידור של מילה זו, לפי שרוב להדי, ומהדרין מן המהדרין יצאו מן שרוב נפשים מילה מן המצוות, כמבואר ברמב"ם, אבל חובב ל"כ שם משום דהוי יותר משלש, באופן שמעיקר התקנה ה"מ שיהי' לכל המילה ד"ס צע"מיהם מה שהיה מעיקר המילה לשיטתו ומה שהיה להידור ומילה מן המצוות, אלא דבשאר כל המצוות גם זה למורה שיעשה אותה כלהכה ומן המצוות, וצ"ב לא יצויר זאת משום דלעולם ההידור הוא יותר משלש, ולדבר זה עורריי אחד מן הרבנים צ"כ א"כ"כ אם בהידור ה"מ איכ"ו הכן דיוג דעד שליש צממ"ה, ולמתיי' זה מדברי רש"י הנגאל בשבת שם שכתב ח"ל פי המהדרין מהדרי מות דאמרין להידור מילה עד שליש צממ"ה עכ"ל, ולכאורה אינו מובן מה שהביא ה"כ דעד שליש צממ"ה, אולם נראה דבוחה למש"כ, דלשון המהדרין משמע דאין חובב להדי, ואין צ"כ אף מילה לכתחלה, רק למי שרוב להדי, וי"ח הוא שהביא מהך דיוג דעד שליש צממ"ה וכו', וצ"ב מה"ל צ"מ בר"ח צ"ק דף ע"י ח"ל עד שליש משל כמ"מ מחבר הוא להתנאות צממ"ה עד שליש מכאן ואילך אם מוסף יתר על שליש מזה יתירה עושה וכו' ד"א מכאן ואילך וכו' ש"ס צ"כ להדי המילה ציור משלש בדמי איתו חייב כ"מ מצ"ב אבל אם צ"מ לו וכו' ובקש להדי המילה ציור משלש הרשות צ"ד והמאמר המילה משונה כדמנין צ"מ ומהדרין נר לכל"א ומהדרין מן המהדרין וכו' עכ"ל בר"ח, ומתחלה שכן הן הדברים שכתבתי.

דיבור המתחיל "והמהדרין מן המהדרין" Tosafot Shabbat 21b,

והמהדרין מן המהדרין – נראה לר"י דב[ית] ש[מאי] וב[ית] ה[לל] לא קיימי אלא אנר איש וביתו, שכן יש יותר הידור, דאיכא היכרא כשמוסיף והולך או מחסר שהוא כנגד ימים הנכנסים או היוצאים. אבל אם עושה נר לכל אחד, אפי' יוסיף מכאן ואילך, ליכא היכרא, שיסברו שכך יש בני אדם בבית.

שלחן ערוך אורח חיים, סימן תרעא, סעיפים א-ב: צריך לזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק. כמה נרות מדליק? בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה. ואפילו אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר.

רמ"א שם: הגה: וי[ש] א[ומרים] דכל אחד מבני הבית ידליק, וכן המנהג פשוט, ויזהרו ליתן כל אחד ואחד נרותיו במקום מיוחד, כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין.

ריטב"א שבת כא ע"ב ד"ה והמהדרים מן המהדרים, ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמונה. יש שפירשו שמונה לכל אחד ואחד, דאי שמונה לכל בני הבית, זמנין דבצירי נרות מן המהדרים שמדליק נר לכל אחד ואחד, ובשני שנים לכל אחד. ולפירוש זה מנהגנו דלא כחד, אלא כעיקר הדין דהוא נר איש וביתו, ופי' הר' יוסף דלהכי אין אנו כמהדרים ולא כמהדרים מן המהדרים פן יחשדו בכשפים, אם היה לכל אחד נרו. ור"י ז"ל פירש כי מנהגנו הוא חשוב מהדרין מן המהדרין דאיכא פרסומי ניסא טפי, כי אם היה כל אחד מוסיף נרו לב[ה], לא יכירו העולם דמשום פרי החג או משום מעלים בקודש הוא, אלא שיאמרו בני הבית נתרבו או נתמעטו.

רמב"ם הל' מגילה וחנוכה פ"ד ה"ב: מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאוד, וצריך אדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הניסים שעשה. אפילו אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה, שואל או מוכר כסותו, ולוקח שמן ונרות ומדליק.

אור שמח שם: ולוקח שמן ונרות כו': פירוש גם לההדור והתוספות.

(השוו **משנ"ב סי' תרע"א ס"ק ג:** שואל על הפתחים או מוכר כסותו או משכיר עצמו, אבל אינו מחוייב בכל זה רק בשביל נר אחד בכל לילה.)

תשובות ר' עקיבא איגר מהדורא תנינא סי' יג

לידידי הרב ר' יצחק איצק אב"ד בק"ק מעזיחאד, ע"ד שאלתו במי שהדליק נר חנוכה בליל ח' ושכח לברך על הדלקתה ורק קודם שהדליק כולן, נזכר דעדיין לא בירך אם יש לו לברך או לא. ... אך לענין ברכת להדליק, לכאורה כבר גמר מצותה מיד כשהדליק נר אחד, דמה שמוסיף הנרות רק מחמת הידור מצוה דלא שייך לברך עליו, ואין להביא ראיה דשייך לברך על ההידור דאנן מברכין כל ב"ב, אף דמדינא נר איש וביתו ואינן בכלל המהדרים, זה אינו, דשאני התם כיון דרצונו להיות מהמהדרים כוונתו שלא לצאת בשל זה המדליק, וממילא מחויב מדינא. וכמ"ש המג"א (סי' תרע"ז סק"ט) ומח"ט קשה לי במ"ש הרמ"א (סי' תרע"ד) ונהגו בנרות חנוכה שלא להדליק אפילו מנר לנר, ובמג"א שם דבנר א' סגי לכל בני בית, והא מ"מ כיון דאין רצונו לצאת בהדלקתו של זה המה מחוייבים מדינא בהדלקה והוי נר חנוכה ממש וצע"ג. אבל לענין מספר הנרות, מיד שהדליק נר אחד יצא ידי המצוה, וההוספה רק מכלל מהדרין י"ל דלא שייך לברך עליו.

ועיין בפר"ח (סי' תרע"ב) כתב נשאלתי, הי' עומד ליל ז' כסבור שהוא ליל ו' והדליק ו', ואח"כ נודע לו שהוא ז' ושצריך להדליק עוד אחד, אם יברך. השבתי, כיון דמצות חנוכה נר איש וביתו ואינן הוי משום הידור לא בעי לברוכי, ועוד דהרי כתב בב"ב בשם א"ח וכו' עיי"ש: ובאמת כפי הראיה ב' מהב"י, ראיה לסתור סברתו הראשונה, דממה דנקט הטעם דדעתו היה בשעת הברכה על כל הנרות שצריך להדליק, משמע דבלא"ה היה צריך לברך משום הידור, והאלי' רבה (סס"י הנ"ל) כתב לדייק מהב"י אם אין דעתו לכך דסבר שלא יהיה לו יותר ואח"כ נזדמן לו צריך לברך עיי"ש: מ"מ חזינן דהפר"ח נקט לסברא פשוטה משום הידור לא שייך לברך, א"כ הדבר במחלוקת שנוייה, דדעת הפר"ח דאין לברך, ודעת הא"ר דבעי לברוכי.

ומ"מ לדינא נ"ל בנ"ד יש לסמוך ולברך, דיש לצדד עוד, דאף בנזכר אחר גמר הדלקתו, דיברך, כיון דצריך שיעור להדלקה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מהשוק, ועי' ש"ע (סי' תרע"ה) אם נתן בה שמן פחות משיעור לא יצא אפילו דיעבד, א"כ כל משך הדלקתו עדיין מצותו קיימת ונמשך. ... גם דעת כמה פוסקים דבכל ברכות אם לא בירך עובר לעשייתם מברך אח"כ. עיין ש"ך י"ד (סי' י"ט ס"ג) א"כ בנ"ד בצירוף הני סברות, א', דעת הא"ר דמברך על ההידור, ב', כיון דמקרי שיהוי מצוה משך הדלקתם י"ל דמקרי עובר לעשייתן. ג', דעת הפוסקים אם לא בירך עובר לעשייתן מברך אח"כ, מכל זה נראה לסמוך בנ"ד דיברך.